

1. SOFRA

“İnsana çeşitli iyilikler lütfeden, Kur’an sofrasına bütün insanları ve cinleri davet eden Allah’a hamdolsun... Rahmân nâmına o sofralara çağırانların Efendisi Hz. Muhammed’e; irfan sofralarına koşarak kalplerine irfan dolduran âline ve ashâbına salât ve selâm olsun.”

Bu fakir kul Mısırî, her ne kadar o sofralara güzel icabet edemedi ise de uzun zamandan beri yüce Allah’ın şu sözyle o sofranın inmesini istiyordu: “Allah’ım, Rabb’imiz, bize gökten öyle bir sofrayı indir ki, bizden öncekilere de bizden sonrakilere de bir bayram ve senden bir mu’cize olsun. Bizi rızıklandır. Muhakkak sen, rızık verenlerin en hayırlısısın.”

Bin yetmiş altı yılı Şevval’inin ikinci günü akşama doğru kibleye karşı oturmuş: “Fakirlik tamam olduğu zaman o, Allah’tır.” sözünü düşünüyordum. Allah’ın ilhamıyla sırrıma bunun hakîkî mânâsı doğdu. O kadar kesin bir mânâ doğdu ki, artık bunun ötesinde bir mânâ yoktur. Allah bana açıkça gösterdi ki, kendisinden başkasının ne zâhirde ne bâtında varlığı yoktur. Yalnız var sanılır. Bana bildirdi ki, ârifin sırrında vücuttan fakr (yoksunluk) tamam olmayınca perdesiz,

doğrudan doğruya Hakk'ın yüzüne bakması mümkün olmaz. Nitekim Yüce Allah buyurmuştur: “O gün bazı yüzler sevinçli, rablarına nâzırdır.” Varlığı atmazsa, Allah'ın göklere ve yere arz ettiği, onların kabulden imtina edip sadece insanın yüklendiği vücut emânetini ödemiş olur. Ve bu sûretle büsbütün hıyânetten kurtulamaz. Allah'ı da sevmez olur. Çünkü Allah Teâlâ, “Allah hainleri sevmez.” âyetiyle ifade ettiği üzere onu sevmez. Onun gözünden perde nasıl kalksın ve nasıl Allah'ı görsün ki o, Hakk'ın olan vücudu kendine mal etmektedir. Çünkü fakrın tamamı, Allah'tan başka her şeyden varlığı almaktır. Vücut kalkınca Hak görünür. Ve hiç kaybolmaz. Dersen ki: “Vücut görünürde ve gerçekte Allah Teâlâ'nın ise, o halde ârif kim, O'na bakan kim, O'nu gören kim?” Derim ki: “Vücut birdir ama mertebeleri çoktur. Bir mertebede muhiblikle, bir mertebede mahbuplukla görünür. Bir mertebede gül olur, diğerinde bülbül.” *Fütûhât-i Mekkiyye*'nin başında şöyle bir beyit vardır: “Rab Hak'tır, kul Hak'tır. Ah bilseydim, kimdir mükellef?” “Kuldur.” dersin, o ölüdür. “Rab'dır.” dersin o halde O nasıl mükellef olur?”

Buradan anlaşıldı ki fakr: İki cihanda da vechin (yüzün) siyah olmasıdır (yok olması). Yokluğa da siyah denilir. Yani dünya ve âhiret ademdir (yoktur). Bunların varlığı yoktur. Çünkü varlık gerçekte Allah'ındır. Mahlûkata varlık vermek mecazîdir.

Peygamber'in, “*Nefsini bilen Rabb'ini bilir.*” sözünün mânâsı da budur. Çünkü nefsinin vücudu olmadığını bilirse, kendisinde olan vücudun Allah'a ait olduğunu anlar. Yani kendisinin, mahiyeti itibariyle Rab, gö-

rünüþ itibariyle nefis olduğunu bilir. Yahut “O, aynen (zat itibariyle) Rab, taayyüen (görünüþ) itibariyle nefstir.” diyebilirsiniz.

“Fakirlik küfür olayazdı.” sözüne gelince bu, nâfile ibâdetlerle Allah’a yaklaşmanın sonucudur. Ama benim söylediklerim, farz ibâdetlerle Allah’a yaklaşmanın sonucudur. “Allah gerçeği söyler, O yola iletir.”¹

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; “*Ben insanları ve cinleri ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım.*” (Zâriyât, 57) Buradan anlaşılıyor ki, Allah’ın mesul tuttuğu her varlık gıdasını Kur’an’dan alacaktır. Kur’an bir davet sofrasıdır ve insanı ziyafete davet eder. Ziyafete davet, edep (her yerde ve her şeyde Allah’ı görmek) kelimesinin mânâsıdır. Zîra edep kelimesi yemekte toplanmak anlamındaki “me’debe” kelimesinden türetilmiştir. Aynı zamanda edep, bütün hayırları toplamak demektir. Demek ki edebın hakîkatinde Kur’ân’ın ziyafetinden beslenmek vardır. İnsan bütün ömrünce besleneceği bilgileri Kur’an’dan alır. Her şeyin hakîkati Kur’an’dır. Âyette de görüldüğü gibi Allah, yaratıp mesul tuttuklarını Kur’an vâsıtasıyla kendiyile irtibatlandırmış, Kur’ân’ın hakîkati de Peygamber’in mübârek vücudunda gizlenmiştir.

Hz. Mevlânâ bu âyetle ilgili olarak:

“*Ben insanları ve cinleri ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım.*” âyetini oku da anla ki: *İnsanların yaratılmasından maksat ibâdetten başka bir şey değildir.*

1 Niyâzi-i Mısrî, *İrfan Sofraları*, çev. Prof. Dr. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.

Kitaptan maksat, hangi konuda yazılmışsa, o konunun gerektirdiği fenni, hüneri öğretmektir, ama dilersen o kitabı başının altına kor, yastık da yapabilirsin.

Fakat o kitap aslında yastık olarak kullanılmak için yazılmamıştır. Okunmak için yazılmıştır. O kitaptan maksat bilgidir, irfandır, yol göstermek, insana faydalı olmaktır. Sen kılıcı çadır kazığı, yahut mih olarak kullanırsan, zafer yerine düşmana yenilmeyi tercih etmiş olursun.

İnsanların yaratılmasından maksat, onların Hakk'ı bilmesi ve ona ibâdet etmesidir. Fakat her insanın kabiliyetine göre bir ibâdet yeri, bir ibâdet şekli vardır.

*Kerem sahibi olan kişi, Allah'ın lütuf ve ihsanına karşı şükrederek ibâdetinde bulunur.*² buyurmuş.

Sözlük anlamıyla irfan, “Allah’ın gizli sırlarına ve eşyanın hakikatine tefekkür, keşif ve ilham yoluyla vâkıf olma, tevhit (Allah’ı birleme) ilmini zevk edinmek demektir.”³ “O kimse ki, her mevcûdun Cenâb-ı Hak’a bir mazhar olduğunu görürse ondan Hak görünür. İşte ilim ve irfan budur. İrfan sahibi, mârifet sahibi dediğimiz kimse budur. O zaman o kimseye âlem içinde hayret ve ibretten başka bir şey kalmaz. Çünkü kaç kıyâmet görmüş, herkes gibi bir adam iken ne büyük tasarrufa sahip, ne azim bir varlığa mâlik olmuş ve fenâ mertebesinden (kulun benliğinin Allah’ın varlığında yok olmasından) bekâ mertebesine (nefsini tekâmül ettirerek fenâdan sonra eriştiği son mertebeye/Hak ile Hak olmaya) geçmiştir. İrfan aşk ile hâsıl olur. Allah dünyayı dünya ehline, âhireti âhret ehline, cemâli de aşk ehline ihsan etmiştir. Aşkın mânâsı ise

2 Mevlânâ, *Mesnevî Tercümesi*, c. 3, s. 235 beyit 2988-2993.

3 İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı: Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s. 570.

kendinde zerrece benlik kalmaması, varlığını tamamen Hakk'ın istilâ eylemesidir (kuşatmasıdır). İşte bu dereceyi bulan kimse, elbet irfan sahibi olur.”⁴

Ahmed er-Rifâi Hazretleri irfan sahibini “Yaratılmışlardan uzaklaşıp Allah’a yönelen ve göç eden”⁵ olarak açıklamıştır. “İlim ve irfan nedir? diye sorarlarsa, kısaca nefsi ni ıslah ettikten sonra sabır ve şükretmek, Hakk’a teslim ve ondan gelene râzı olmak demektir dersin. Görünüşte yutulması güç demir bir leblebi. Fakat Allah’a güvenerek hareket edersen, o demir leblebi yumuşak ve latif olur.”⁶ “İlim, istidat, irfan, senin ruhunda mevcuttur. Fakat burada yontulacaksın ki, cevherin meydana çıkmaya fırsat bulsun. Resûlullah Efendimiz Hazretleri’ne bile, bütün kâinatın mükemmeli iken, Peygamberlik kırk yaşında geldi. Fakat O, aslında mevcut idi. Zuhuru ise bir zamana bağlı kaldı. Faraza bir kayısı çekirdeğinde kayısı, bilkuvve (düşünce halinde/eyleme dönüşmemiş) mevcut ise de, bilfiil (fiilî olarak) ortaya çıkması zamana bağlıdır.”⁷ “Ârif olan sözünden de, özünden de, gözünden de, hareketinden de bellidir. İrfan demek Allah’ı bilmek demektir. Yani Allah’tan başka fâil, ondan başka mevcut görmemektir. Her nereye baksan ol güzel Allah’ı görmek, işte irfan budur.”⁸

“İrfan denen bir şey vardır. İrfan, vücûdu bir görmektir. Vücûdu bir görmek de, o ‘nur’a ermektir. O nûr-ı münbasit’e (yayılmış nura) eren ise bir daha vücûdunu göremez. İrfan sahibi demek, bütün zulmanî mertebelerini yırtmış,

4 Meşkûre Sargut Hanımefendi’nin *Sohbet Defterleri*’nden alıntılanmıştır (özel arşiv).

5 Ken’an Rifâi, *Seyyid Ahmed er-Rifâi*, s. 114i.

6 Ken’an Rifâi, *Sohbetler*, s. 416.

7 Ken’an Rifâi, *a.g.e.*, s. 571.

8 Ken’an Rifâi, *a.g.e.*, s. 598.

hodbinlikten (kibirli/sadece kendini gören olmaktan) çıkıp Hüdâbin (sadece Hüdâ'yı gören) olmuş, kendi kalmamış kimse demektir.

*Soyun vârlından ey Ken'an
Görürsün var olan Allah*

Tabî sen yok olunca ne kalır? Allah kalır. Lâ ilâhe deyince, ötesi ne gelir? İllallah, gelir. Sen zannedersin ki Hakk'ın vücûdundan başka bir vücûd vardır. Halbuki vücûd birdir. O da, Hak'tır. O nûr-ı münbasit'e erip kemâlini bulunca, o vakit hakikat sana aşikâr olur, kendini gösterir. Ve,

*Gitti kesret, geldi vahdet, oldu halvet dost ile
Hep Hak oldu cümle âlem, şehr ü bâzar kalmadı sırrı aşikâr
olur. İşte tevhid ehlinin nazariyesi budur.”⁹*

Hakîm et-Tirmîzî irfanı şöyle anlatmış: “Arafe kelimesindeki ‘ayn’ harfinin mânâsı ‘bildi’ mânâsına gelen ‘âlîme’ gibidir. ‘Allah’ın izzet, azamet, yücelik ve ilmîni tanıdı’ demektir (bu kelimelerin hepsi Arapça’da ayn harfiyle başlar). (Ârifin) nefsi O’nun izzetini görünce boyun eğdi, O’nun azametini tanıyınca küçüldü, O’nun yüceliği karşısında yok oldu. Arafe kelimesindeki ‘ra’ harfinin mânâsı şöyledir: Allah’ın rubûbiyetini (Allah’ın rablığını/terbiye ediciliğini), re’fetini (merhametini), rahmetini ve rızkını gördü, O’na bağlandı, O’na inandı, O’na güvendi, merhametine dayandı, rahmetini ümit etti. Rab ve Müdebbir (gerekli tedbirleri alıp dilediği gibi düzenleyen ve yöneten) olarak Allah’tan râzı oldu. (Bu kelimedeki) ‘fa’ harfinin mânâsı ise, dini Allah için fıkhetti (kavradı), O’nun muradını fehmetti (anladı), fânî olan her şeyden firak etti (ayrıldı), her fitneden Fettâh ve Alîm olana firar etti (kaç-

tı) ve kalbinin nuruna fânî olan her şeyin yerine Bâkî olan üstün geldi. ‘Men arafe’deki ‘ayn’ harfinin mânâsı şudur: O, kalbini Allah’tan başkasına bakmaktan temizledi, Allah Teâlâ da Mevlâ’sının kapısında sürekli durmayı alışkanlık hâline getirmesi için ona takvâ elbisesini giydirdi. ‘Ra’ harfinin mânâsı şudur: Kalbi her şeyi Allah’ın yaratışını gördü. ‘Fa’ harfinin mânâsı şudur: Fânî olanın, sadece Ferd olan kalıncaya kadar kendini fânî olmuş gördü. O Ferd de onun Mevlâ’sıdır.

Diğer bir tevil (yorum) şöyledir: Ayn’ın mânâsı; nefsi îmanla yüceldi. Ra’nın mânâsı; Rahmân’ın zikrinin rahatlaması sayesinde ruhu rahat etti. Fa’nın mânâsı; Allah kalbini Kur’an ilimlerini fıkha (anlamaya) açtı. Başka bir tevil şöyledir: Nefsi âşık oldu, kalbi inceldi ve ruhu yükseldi. Bir diğer tevil şöyledir: Rabb’inin yardım ettiği kul, onun yardımıyla kendi aynından (zâtından) gaib olan şeyleri gördü, eşyanın mânâları ona keşfolundu. Kalbiyle nefis ve halktan ayrıldı, nefsinin kuvvetiyle değil, Rabb’iyle kaim oldu. Sırrı (iç dünyası) Rabb’iyle keşfolundu, Rabb’iyle meşgul oldu. Allah’ı başkalarına tercih etti. Çünkü O’nun en büyük, en yüce, tâzime (yüceltmeye) en lâyık, en şerefli, en cömert, en ulu, en iyi bilen, en zengin ve lütüfkâr olduğunu anladı. Gönlünün nuru O’nun azametini müşâhede (şâhit olma/görme) içinde gark oldu. Allah Teâlâ’dan gelen feyizler (Allah tarafından kula lütfedilen, ilham yoluyla kalbe gelen/vâridat) denizinde boğulmuştur. Yardımlarının sonu yoktur. O’nun lütfuna hiç kimse ulaşamaz.”¹⁰

“İrfan; tefrik (ayırt etme), nakz (bozma/çözme), terk ve red ile başlar; sıdk ile te’yid edilmiş Zât’a ait Hakk’ın tüm sıfatlarında derinleşir, onlara gark olur. Vâcib’de sona erer

10 *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 486-487.

ve sonra durur, sükûna erer. İrfanı irfana tercih eden kimse ikinciye söylemiştir. İrfanı bulduğunu söyleyen kimse, sanki onu bulmamıştır. Bilakis onunla Marûf'u (bilineni) bulmuş, vuslat denizinin en derin dibine dalmıştır. Orada öncekinden daha az olmayan dereceler vardır. Biz burada sözü kısa tutacağız. Çünkü söz onu anlatamaz. İbâre onu şerh edemez. Söz onu hayalsiz keşfedemez. Onu bilmek isteyen kimse, müşâfehe ehli (konuşanlar) değil, müşâhe-de ehline (şâhit olanlara/görenlere); rivâyet dinleyenlere değil, ayna vâsıl olanların yanına gitsin!"¹¹

"Cenâb-ı Hak kullarından birini ermişlerinin mesleğine sokmak murat buyursa, onu gelecekteki şu nimetlerle doyurur: Halkına uymayı ilham eder ve doğruluk yolundan başka bir yol göstermez. Ona melekleriyle musâfaha (selâmlaşma/tokalaşma) gücünü buldurur. Kendisi okuma yazma bilmese de her yazılmış olanı içine doğdurur. İşte Cenâb-ı Hak Hazretleri bu dört haslet ve huylarla kullarından birini nimetlendirse, o kul irfan sahibi bir velî olur."¹²

"Nefsinden ve Allah'tan başka bütün varlıklardan vazgeçmiş ve tabiatını mahvetmiş olanlar sonsuz olarak bilgisizlikten kurtulmuşlardır. Dervişlik cüppe ve sarıktan ibaret değildir. Cüppe hüzünden, sarık doğruluk ve gönül temizliğinden olmalı, giyecek tevekkülden (Allah'a güvenden) dokunmalıdır. Biliniz ki irfan sahibi olan görünüşte şeriat nurlarından hâlî olmaz. İçerisinden muhabbet ateşi sönmeyiz. Yoldan kıl başı sapıtmayarak, emirlere boyun eğme ve uyar. Yüreği vecd, yani ilâhî aşka dalma ve hâl ateşi üzerinde kebab olur. Ârifin vecdi îmandır, durması kavrayıştır. Kulluğun doğruluğu, kulun Cenâb-ı Mevlâ'sına

11 A.g.e., s. 487.

12 Ken'an Rifâi, *Seyyid Ahmed er-Rifâi*, s. 43i.

teslimiyette bulunmasıdır, çünkü insan kendi nefesine yardım etmeye kalkışır ise yorulur, Cenâb-ı Hakk'a işleri havale ederse kavim ve kabilesiz yardımlaşmaya ve başarıya mazhar olur, erişir.”¹³

“Eğer bu âlemde de âşık ve mâşuk, şakî (bedbaht) ve denî (soysuz) mevcut olmazsa hayat noksan kalmış olur. İşte bu çoklukta birliği görüş ve o sûretle Hakk'ın cemâlini temâşâ ediş (maddî mânevî âlemlerdeki ilâhî güzellikleri, Allah'ın tecellilerini seyretme) ne kadar tatlı şeydir. Sen o münkirde (hakîkati inkâr edenlerde) de ilâhî saltanatı seyret. Buna muvaffak olan, mârifet sahibidir. İrfân-ı Muhammedî'ye mâliktir. İrfan demek bu demektir.”¹⁴

“O kimse ki kelime-i tevhîdin mânâsını hâl eder, yaşar ve ona göre hareket eder, Allah'tan başka fâil, Allah'tan başka mevcut yoktur demek sûretiyle fâilin ve mevcûdun Hak olduğunu bilirse, can, cânan (sevgili) olmuş olur.”¹⁵

“Adamın biri bir han satın almış, pek memnun imiş. Yanına bir derviş sokulmuş ve ‘Ey han sahibi, han sahibi! Hani bunun ilk sahibi? O da yalan bu da yalan, var biraz da sen oyalan!’ demiş. Biz bu dünyaya ilim ve irfan kazanmak için geldik. Şurası benim, burası senin demek gibi meselelere takılıp kalmak için değil. Bizim olan burası değil, aslî neyistânımız (sazlık/kamışlık), kopup geldiğimiz ilâhî yüceliklerdir. *‘Bugün mülk kimindir? Kabhâr ve tek olan Allah'ındır.*’ [Gafir (Mü'min), 16] O ses, o سوال şu anda da nidâ etmekte. Hüküm Allah'ın hükmüdür. Ne sende bir şey var, ne de bende.”¹⁶

13 Ken'an Rifâî, *a.g.e.*, s. 113i-114i.

14 Ken'an Rifâî, *Sohbetler*, s. 313.

15 Ken'an Rifâî, *a.g.e.*, s. 320.

16 Ken'an Rifâî, *a.g.e.*, s. 519.